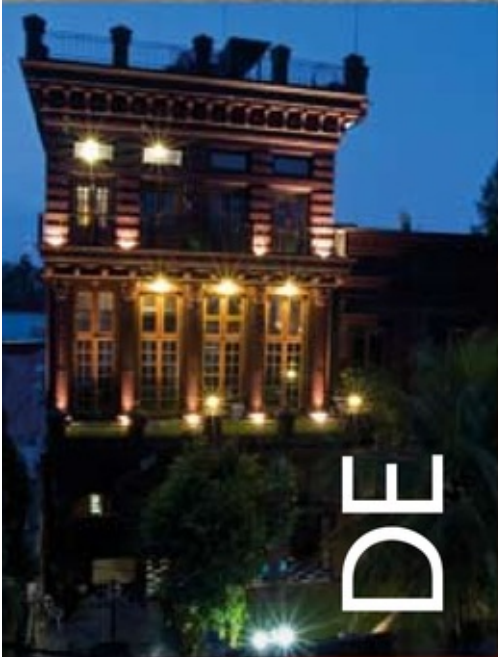

BEN KNAPEN

JAKARTA

DE

STRATEN

VAN

LANGS

UITGEVERIJ CONSERVE

Ben Knapen

LANGS DE STRATEN VAN JAKARTA

Het dagelijks leven in de hoofdstad van Indonesië

Met foto's in kleur van Ahmad deNy Salman

Ook verschenen op de Achterpagina van
NRC Handelsblad

[Uitgeverij De Rode Kamer | Haarlem](#)

Inleiding

Dit boek gaat over mensen. En het gaat uit van het detail. Mensen en hun alledaagse kleinigheden in Jakarta vormen kleine inkijkjes in een grote werkelijkheid van een elf miljoen inwoners tellende chaos genaamd Jakarta. En stuk voor stuk ook inkijkjes in een natie van bijna een kwart miljard mensen.

Indonesië is moeilijk te vatten. Het is groot, hoe groot weet eigenlijk niemand. De ene keer heeft iemand het over 14.000 eilanden, de andere keer heten het er 18.000 te zijn. Er wonen 240 miljoen mensen – de meesten boven op elkaar op het dichtbevolkte Java.

Het is een rommelig land waar iemand die er als Nederlands kind opgroeide, Rudy Kousbroek, in de jaren negentig als man op leeftijd hoofdschuddend rondliep vanwege de rommel die de mensen ervan hadden gemaakt. Vanwege die rommel doet het ook nu nog meestal van zich spreken: vliegtuigen die te gemakkelijk uit de lucht vallen, veerboten die omslaan, gebouwen die bij de geringste schok afknappen. En prachtige natuur die verdwijnt, omdat hout wordt gestolen, veen wordt afgebrand en modder naar beneden komt.

Het is ook een land vol pech: vulkanen, tsunami's, tropische ziektes, een klein groepje islamitische terroristen, die het voor veel mensen verpesten. Misschien is het ook wel veel te groot om zich een beetje ordelijk te laten besturen.

Diep verankerd zitten gevoelens van hiërarchie, van de verschillen tussen hoog en laag, tussen rijk en arm. Voor de wet is iedereen gelijk, maar die wetten zijn dan ook niet helemaal serieus te nemen. Iedereen rommelt: hoog rommelt groot, laag rommelt klein.

Het begint al op de hoek van de straat, waar je de weg niet kunt oversteken vanwege de verkeerschaos en waar jongens zich midden op straat posteren om het verkeer voor je tegen te houden: kosten 8 cent. En het eindigt met de familie van Suharto en dan zijn de bedragen ook navenant.

Maar ook hier willen mensen vooruit, hebben ambities en dromen die verder reiken dan voorheen. Ze maken deel uit van de vooruitgang, of hebben er ten minste zicht op. Via de televisie en de *shopping mall* zien ze wat er in de wereld te koop is. De grote stad herbergt die belofte van de vooruitgang.

Met *Langs de straten van Jakarta* willen fotograaf Ahmad deNy Salman en ik via kleine biografische inkijkjes iets over dit land vertellen. Geen doorwrochte beschouwingen of analyses, maar inkijkjes op miniatuurformaat. Wat houdt mensen bezig, waar maken ze zich druk over, hoe verloopt hun dag, wat hebben ze voor

smaak?

Tien jonge mensen volgden we bij hun werk. Bij tien rijke families gingen we thuis praten over smaak en stijl. Tien arme venters met hun vaste route bij mij in de straat vertellen over hun werk, hun ambities.

En allemaal poseerden ze voor de foto.

De pretentie van dit boek is overzichtelijk: het wil een soort stadswandeling zijn. Maar dan zijn niet gebouwen, pleinen of monumenten maar mensen het doel van de bezichtiging.

Een deel van de portretten en een klein deel van de foto's verscheen eerder in *NRC Handelsblad*, waarvoor ik twee jaar in Zuidoost-Azië mocht rondreizen. De krant ben ik daar erkentelijk voor. Evenals Sarah Sayekti, mijn steun en toeverlaat om de weg te vinden in dit ingewikkelde land. Ze is vasthoudend, vindt daarnaast al sinds jaar en dag onvindbaar geachte moeders terug voor het programma *Spoorloos* en ze spreekt trouwens ook nog voortreffelijk Nederlands. En ten slotte fotograaf deNy – een talent dat een podium verdient.

Carrières

Indonesië is een land van jonge mensen. Gemiddeld zijn ze een jaar of dertien jonger dan in Nederland. Dat levert een ander straatbeeld op – jonge mensen op brommertjes die als zwermen door de stad bewegen. Naar het werk, van het werk, bij elk kruispunt met vele honderden tegelijk.

Zo'n brommertje kost tweedehands al gauw een paar honderd euro. Armoedzaaiers gaan dus te voet of met een roestige, stinkende bus. Mensen met geld hebben een auto en dan veelal ook een chauffeur. Want chauffeurs zijn niet duur en de chaos in Jakarta zo groot dat rijden lastig is en tijdrovend. Bovendien zijn er weinig parkeerplaatsen, dus het handigst is om je met een chauffeur ergens af te laten zetten en later weer op te laten halen. Soms rijdt zo iemand ondertussen dan gewoon rondjes en daar worden de files dan weliswaar weer groter van, maar een oplossing blijft het desalniettemin.

De gesprekjes hierna zijn met mensen zonder brommertje, met brommertje en mensen met een auto. Met arm en rijk dus. Maar het zijn allemaal betrekkelijk jonge mensen met beroepen die passen bij de grote stad. Dat hebben ze met elkaar gemeen.

Afhankelijk van waar ze op de carrière ladder staan, hebben ze mogelijkheden en opvattingen. De besognes van de een blijken in het voorstellingsvermogen van de ander geheel en al te ontbreken. Een enkeling spreekt een vreemde taal, een enkeling heeft wel eens een buitenlandse reis gemaakt. Maar dat zijn de uitzonderingen. Hun wereld is Jakarta en veelal ook nog hun kampong, de plek waar ze als kind opgroeiden. De rest van de wereld kennen ze van televisie.

Ze onttrekken zich misschien ook aan het verwachtingspatroon van een Nederlandse lezer: de jonge vrouw met haar gebedskleedje onder de ene arm, de collectie platen voor een ruige disco onder de andere arm. De agente die geen pistool mag dragen omdat je zoiets vrouwen niet toevertrouwt. De warung-verkoopster die in zaken is, omdat een televisieshow op zoek was naar armoe en tranen en haar wat geld gaf.

Anderzijds – allemaal hebben ze ambities die vertrouwd klinken en zo ook uit de mond van een jonge Amsterdammer kunnen komen: een huis, een gezin, het goede leven.

1. Verkeersagent Renta

Renta Manurung (34) mag maximaal één ring per hand, géén oorbellen en het haar tot maximaal twee centimeter over de kraag. Zo zijn de regels en ze is er trots op. Want een uniform verdraagt geen losbandigheden, een uniform is een statement en dat was nou precies wat ze als kind altijd al had gewild.

Renta is sergeant-majoor maar bovenal verkeersagente in Jakarta, te vinden op straat met twee ondergeschikte jonge vrouwen naast haar, Elisabeth en Milla. Maar Renta is de baas, daarover geen misverstand.

Haar ochtenden beginnen 's nachts, om vier uur. Dan trekt ze haar uniform aan en samen met haar man – ook agent – rijden ze naar het bureau van politie voor de briefing van half zes.

En dan gaat ze verkeer regelen met de twee andere vrouwen – althans voor zover er in de chaos van Jakarta wat te regelen valt.

Alle drie hebben ze lipstick op, Renta draagt een beetje lichte mascara en ze hebben eyeliner. 'Soms botst een chauffeur wel eens op zijn voorligger, omdat hij te

lang naar ons kijkt,' vertelt Renta schaterend. Van 11 tot 14 uur rijden ze gedrieën patrouille. Nooit met een mannelijke agent in één auto. Dat is verboden, want daar komt maar gedonder van.

Verkeerspolitie in Indonesië is notoir corrupt, maar ze zweert met de hand op het hart: 'Ik niet.' Iedere woensdag hebben ze een vergadering over corruptie. Als iemand wordt betrapt, krijgt hij een berisping.

Een pistool heeft Renta niet – dat dragen alleen de mannen. Schieten is mannenwerk, nietwaar. Ze moet het doen met een gummistok en handboeien.

Om acht uur 's avonds zit de dienst erop en dan is ze om half tien thuis. Van vier uur 's ochtends tot half tien 's avonds, vier dagen in de week. De andere drie dagen is ze vrij en doet de kinderen. Vier heeft ze er, drie van zichzelf en eentje van zeven geadopteerd van een armlastige nicht die er niet voor kon zorgen. Ze verdient 165 euro per maand, haar man ruim 250 en ze kunnen daarvan een paar dagen hulp in de huishouding en een kindermisje bekostigen, maar dat is het ook wel zo ongeveer. Behalve dan dat ze kennelijk genoeg hebben voor een auto.

Ze zou wel een hogere rang willen, dat vindt ze eigenlijk het mooiste, maar dan had ze in elk geval niet met haar man moeten trouwen. Die is adjudant – een rang boven haar. En bij zulke huwelijken moet een vrouw lager in rang blijven dan de man, want anders geeft dat maar verwarring thuis en op het werk over de gewenste verhoudingen. Ze zeurt er niet over want dat wist ze toen ze eraan begon.

Ze woont in Tangerang en dat is sinds kort pikant. Daar hebben fanatieke moslims in de gemeenteraad bepaald dat een vrouw 's avonds niet meer alleen op straat mag lopen. Wie dat doet is per definitie een prostitué. Laatst zat een vrouw die van haar werk kwam – nota bene vier maanden zwanger – nog drie dagen vast. Wat ze daarvan denkt? 'Ik heb er geen last van, als ik naar huis ga: ik heb mijn uniform,' en ze lacht er eens hartelijk om.

2. Bajaj-rijder Tardjono

Voorlopig is Tardjono (25) geslaagd in het leven. Hij heeft de sprong van het dorp naar de grote stad gewaagd en verdient geld. Niet veel, maar genoeg. Drie keer per jaar pakt hij de bus, schudt een uur of zeven en is dan een weekje bij zijn oude vrienden in Tegal (Midden-Java). Het is geen opschepper, maar dan heeft hij genoeg te vertellen.

Tardjo bestuurt een bajaj. Dat is een oranje driewieler. Ze stinken enorm, knetteren enorm en zijn allemaal minstens een jaar of dertig oud. Meer dan 20.000 rijden er rond in Jakarta. In de bajaj kun je met z'n tweeën achterin en je krijgt er Jakarta in volle teugen: zweet, benzinedampen vermengd met de kruidige geur van de eetstalletjes.

Als een potentiële klant aan Tardjo vraagt of hij de weg weet, zegt hij altijd 'ja'. Ten eerste is 'nee' zeggen ongeleefd en ten tweede wil je dat een klant ook instapt. Bajaj's zijn gebonden aan een wijk, dat staat op het portier. Wil een klant toevallig toch over de wijkgrens, wordt 't een kwestie van kansberekening: je vraagt wat

extra, maar je wordt vrij wild voor de politie. Pakt die je op verboden terrein, dan heeft de agent prijs en verspeel je je daggeld. Al blijft een agent goedkoper dan een bekeuring.

Om vijf uur 's morgens staat Tardjo op. Met de bus gaat hij dan naar de bajaj-verhuurder en huurt voor 3,20 euro zijn vaste bajaj. Om tien uur 's avonds levert hij 'm weer in. Elke dag, zeven dagen per week – minus natuurlijk die drie vakantieweken en de feestdagen.

Voor een ritje krijgt hij 50 eurocent.

Sparen lukt niet. Samen met een vriend huurt hij een kamertje, twee bij vier meter. Dat kost hem tien euro per maand. 'En de rest gaat op aan eten'. Niet aan drank. Drinken doet hij weinig. En nog wat uitstaande schulden, want hij is – net in de grote stad – even aan de softdrugs geweest.

Zijn vriendin komt uit hetzelfde dorp, ze woont nu ook in de stad als hulp in de huishouding. Ze is twintig en als ze eenmaal getrouwd zijn, willen ze twee kinderen. Hij ziet haar niet zo vaak – één keer per week – want ze woont in bij de familie waar ze schoonmaakt. Hij rijdt er wel eens langs 's avonds, dan kijken ze in de garage Simetron. Dat is de populaire soap hier op de televisie.

Tot zijn twintigste was Tardjo in het dorp gebleven en had nooit iets om handen gehad. Nu is zijn vader ook naar de grote stad gekomen – zit ook op een bajaj.

Tardjo kan zich niet voorstellen in zijn leven ooit nog iets anders te doen dan de bajaj in Jakarta. En later misschien de schonere opvolger, de *kancil* – als 't doorgaat. Slingeren tussen de auto's door maakt vrij. Alleen, dat sparen. Hij zou eigenlijk willen sparen voor een huis in Tegal. Dan had hij alles: werk, de vrijheid van de bajaj, een gezin en thuis een zichtbaar bewijs van zijn succes.